

Polańska, Marta

Grób kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej ze stan. 7 w Garbatówce Kolonii, woj. lubelskie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 9-15

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BADANIA TERENOWE W 1998 ROKU

MARTA POLAŃSKA

GRÓB KULTURY WOŁYŃSKO-LUBELSKIEJ CERAMIKI MALOWANEJ ZE STAN. 7 W GARBATÓWCE KOLONII, WOJ. LUBELSKIE

Latem 1998 roku pan Krzysztof Kaźmierczyk, zamieszkały w Kolonii Garbatówka, gm. Cyców, przekazał do zbiorów Działu Archeologii Muzeum Lubelskiego odkryte na swym polu zabytki w postaci naczyń oraz ich fragmentów, ozdób metalowych i wyrobów krzemienych.

Prospekcja terenowa wykazała, że znaleziska pochodzą ze stanowiska 7/76 (obszar 75-86) zarejestrowanego w 1987 roku podczas badań AZP przeprowadzonych przez A. Bronickiego i W. Mazurka z Muzeum Okręgowego w Chełmie. Pozyskano wówczas nieliczne ułamki ceramiki i zabytki krzemienne datowane na początek epoki brązu oraz fragmenty naczyń wczesnośrednio-wiecznych (?), określając zasięg występowania materiału powierzchniowego na nieco ponad pół hektara.

Stanowisko znajduje się w południowej części Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, na południe od jeziora Rotcze, około 350 m w kierunku północnym od lokalnej drogi prowadzącej ze Starej Wsi do Urszulina. Zlokalizowane jest na niewielkim, piaszczystym garbie terenowym wyniesionym ok. 3 m ponad dnem współcześnie podmokłej małej doliny i eksponowane w kierunku N, NE, E, ES i S (ryc. 1). Obecnie, na położonym na wyniesieniu polu, należącym do K. Kazimierczyka, znajduje się rozległy wkop – miejsce doraźnego pozyskiwania piasku.

Według relacji odkrywcy na zabytki natrafiono przypadkowo w trakcie wybierania piasku. Na głębokości kilkudziesięciu centymetrów od dzisiejszej powierzchni ziemi, w jasnym, niczym nie różniącym się od otoczenia podłożu, wystąpiło skupisko naczyń i ich fragmentów zajmujące powierzchnię ok. 1 m². Z tego samego miejsca wybieżyska pochodzą dwie ozdoby miedziane. Opis znalezisk:

1 – amfora: szyjka wąska, rozchylona, brzusiec gruszkowaty z dwoma uchami sięgającymi jego największej wydętości, dno wyodrębnione, płaskie; wysokość 17,6 cm, średnice: wylewu 5,8 cm, brzuśca 12,4 cm, dna 6 cm (ryc. 2: 1),

2 – amfora: profil lekko esowaty, dwa ucha na maksymalnej wydętości brzuśca, dno płaskie; wysokość 17,3 cm, średnice: wylewu 14,2, brzuśca 15,5, dna 8,6 cm (ryc. 2: 2); wewnątrz naczynia znajdowała się mała amfora (rys. 3: 5),

3 – fragmentarycznie zachowana amfora: szyjka słabo zaznaczona, brzusiec asymetryczny z zaokrąglonym załomem ok. połowy wysokości naczynia; przy wylewie i na załomie brzuśca po parze poziomych uch, pomiędzy uchami na brzuścu dwa guzki plastyczne; wysokość ok. 25,5 cm, średnice: wylewu 18 cm, brzuśca 25,8 cm, dna ok. 9 cm (ryc. 2: 3),

4 – amfora: szyjka niska, rozchylona, z dwoma uszkami pod wylewem, brzusiec silnie wydęty, dno wyodrębnione, wklęsłe; wysokość 12,8 cm, średnica wylewu 6,8 cm, brzuśca 11 cm, dna 5,5 cm (ryc. 3: 1),

5 – amfora: różniąca się od poprzedniej wyżej umieszczonym i ostrzejszym załomem brzuśca, dno lekko wklęsłe; wysokość 11,6 cm, średnice: wylewu 6,4 cm, brzuśca 10 cm, dna 5,4 cm (ryc. 3: 2),

6 – amfora: esowata w profilu, dwa uszka na największej wydętości brzuśca, dno płaskie; wysokość 9,8 cm, średnice: wylewu 11 cm, brzuśca 10 cm, dna 5-5,4 cm (ryc. 3: 5),

7 – częściowo zniszczona czarka: brzeg lekko odchylony, brzusiec kulisty, dno płaskie; wysokość 5,7 cm, średnice: wylewu 6,2 cm, brzuśca 7,2 cm, dna 3 cm (ryc. 3: 3),

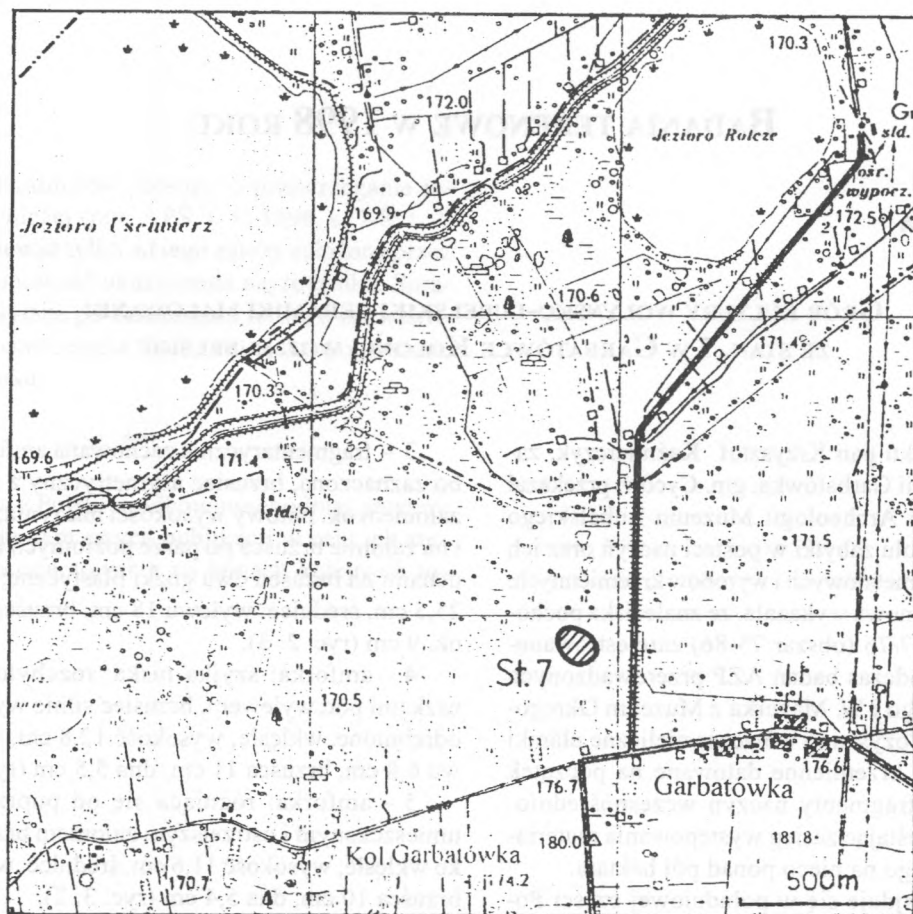
8 – fragmentarycznie zachowana czarka: brzeg nieznacznie odgięty na zewnątrz, brzusiec baniasty, dno płaskie; wysokość 7,3 cm, średnice: wylewu 7 cm, brzuśca 8,5 cm, dna 3,5 cm (ryc. 3: 4),

9 – fragmentarycznie zachowana misa: ścianki proste, brzeg lekko zagięty do środka, dno wyodrębnione, płaskie; wysokość 6,3 cm, średnice: wylewu 16,4 cm, dna 6,4 cm (ryc. 3: 6),

10 – misa: ścianki łukowate, dno płaskie; zdobiona czterema symetrycznymi wyniesieniami na wylewie, wysokość 5,1 cm, średnice: wylewu 13,2 cm, dna 4,4 cm (ryc. 3: 11),

11 – pucharek doniczkowy: nieprofilowany, dno płaskie, na wylewie cztery małe symetryczne wypustki; wysokość 9,5 cm, średnice: wylewu 11 cm, dna 4,2-4,7 cm (ryc. 3: 7),

12 – pucharek doniczkowy o formie analogicznej do wyżej opisanej z wyraźniej zarysowanymi wyniesieniami na krawędzi wylewu; wysokość 9 cm, średnice: wylewu 11,4 cm, dna 4,7 cm (ryc. 3: 9),

Ryc. 1. Garbatówka Kol., woj. lubelskie. Lokalizacja stanowiska 7.

13 – pucharek doniczkowaty z czterema niewielkimi wypustkami na krawędzi wylewu; wysokość 7,7 cm, średnice: wylewu 9 cm, dna 4,4-4,6 cm (ryc. 3: 8),

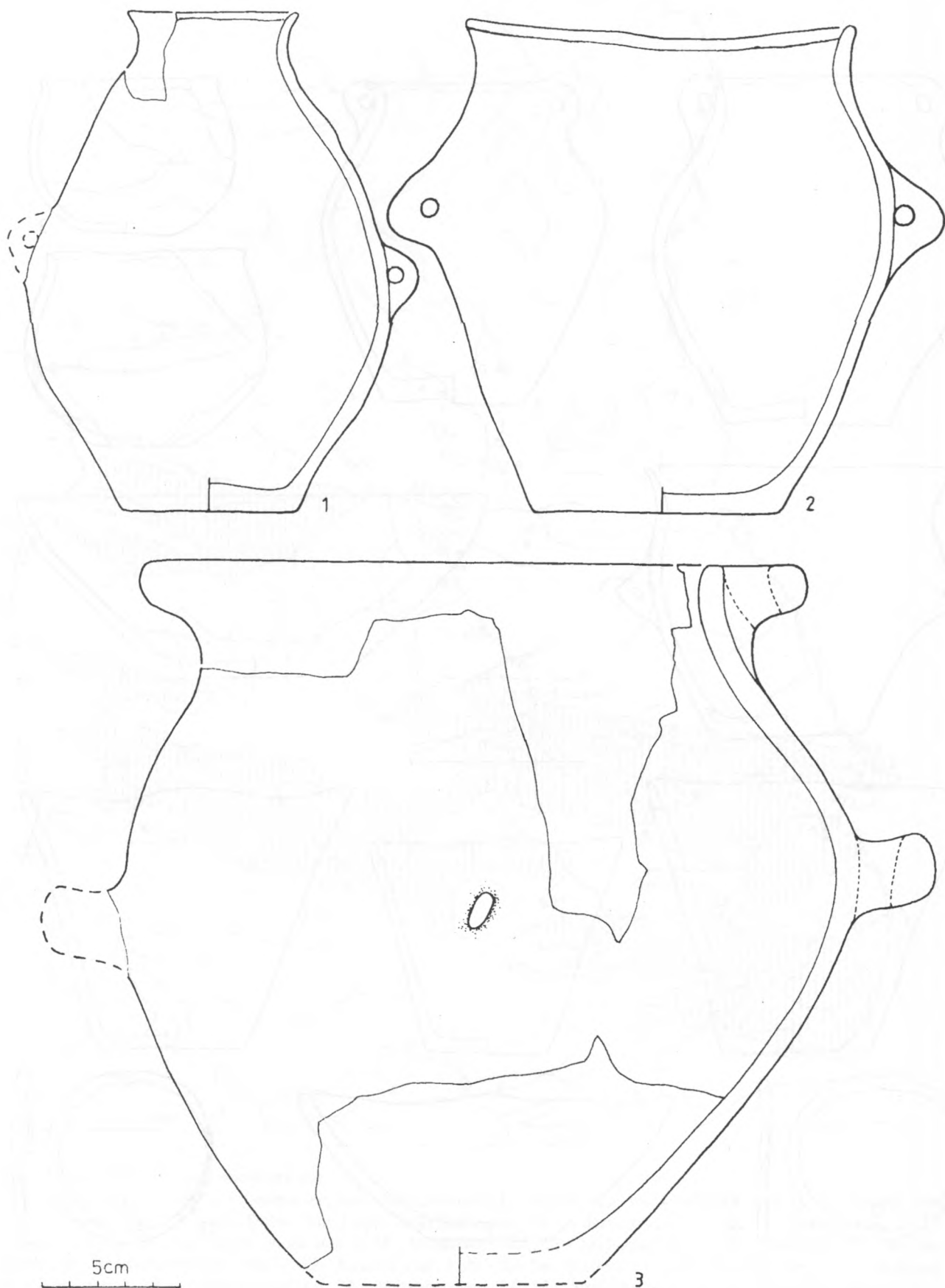
14 – zausznica jednozwojowa z drutu o kolistym przekroju, ze ścienionymi, nieco zachodzącymi na siebie końcówkami; średnica obręczy 4,5-4,7 cm, drutu 0,3 cm (ryc. 3: 10),

15 – zausznica analogiczna do wyżej opisanej, końcówki nieznacznie uszkodzone; średnica obręczy 4,6 cm, drutu 0,3 cm (ryc. 3: 12).

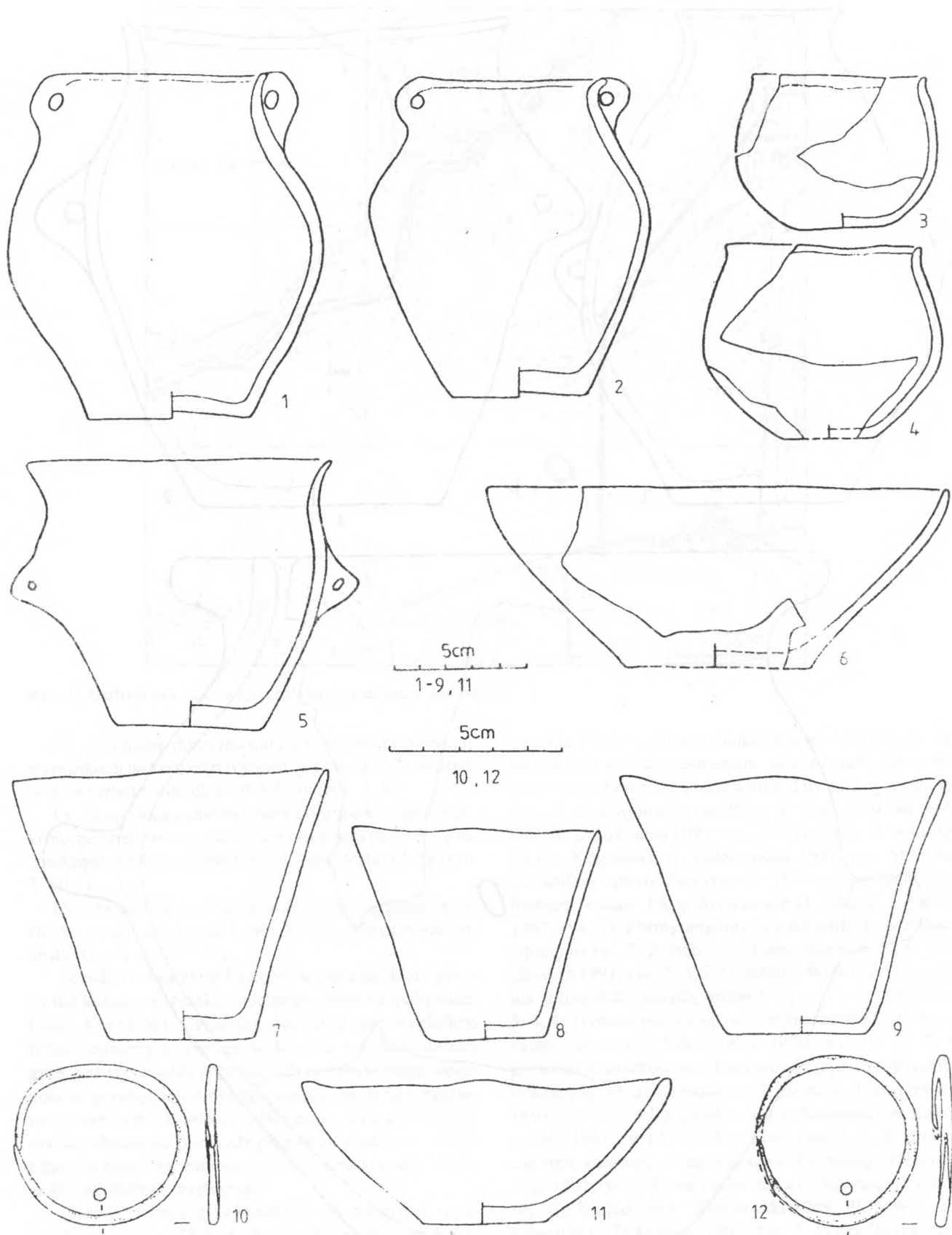
Przedstawiony zespół zabytków jest charakterystyczny dla kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej (dalej KWLCM). Ceramika, jednolita pod względem technologicznym, została wykonana z nieschudzonej gliny, jedynie w kilku przypadkach zaobserwowano obecność w przełamach drobnego piasku, będącego zapewne jej naturalną domieszką. Naczynia mają powierzchnie jasnobrunatne (niekiedy plamiste), gładzone i błyszczące, rzadziej są matowe, łatwo ścierające się. Większość jest dobrze wypalona.

Oprócz technologii również formy naczyń są typowe dla tej kultury. Wśród 13 naczyń wyróżniono 6 amfor, 3 pucharki doniczkowate oraz po 2 czarki i misy. Wszystkie z nich, z wyjątkiem amfory gruszkowatej (ryc. 2: 1), dla której nie znaleziono bezpośrednich analogii,

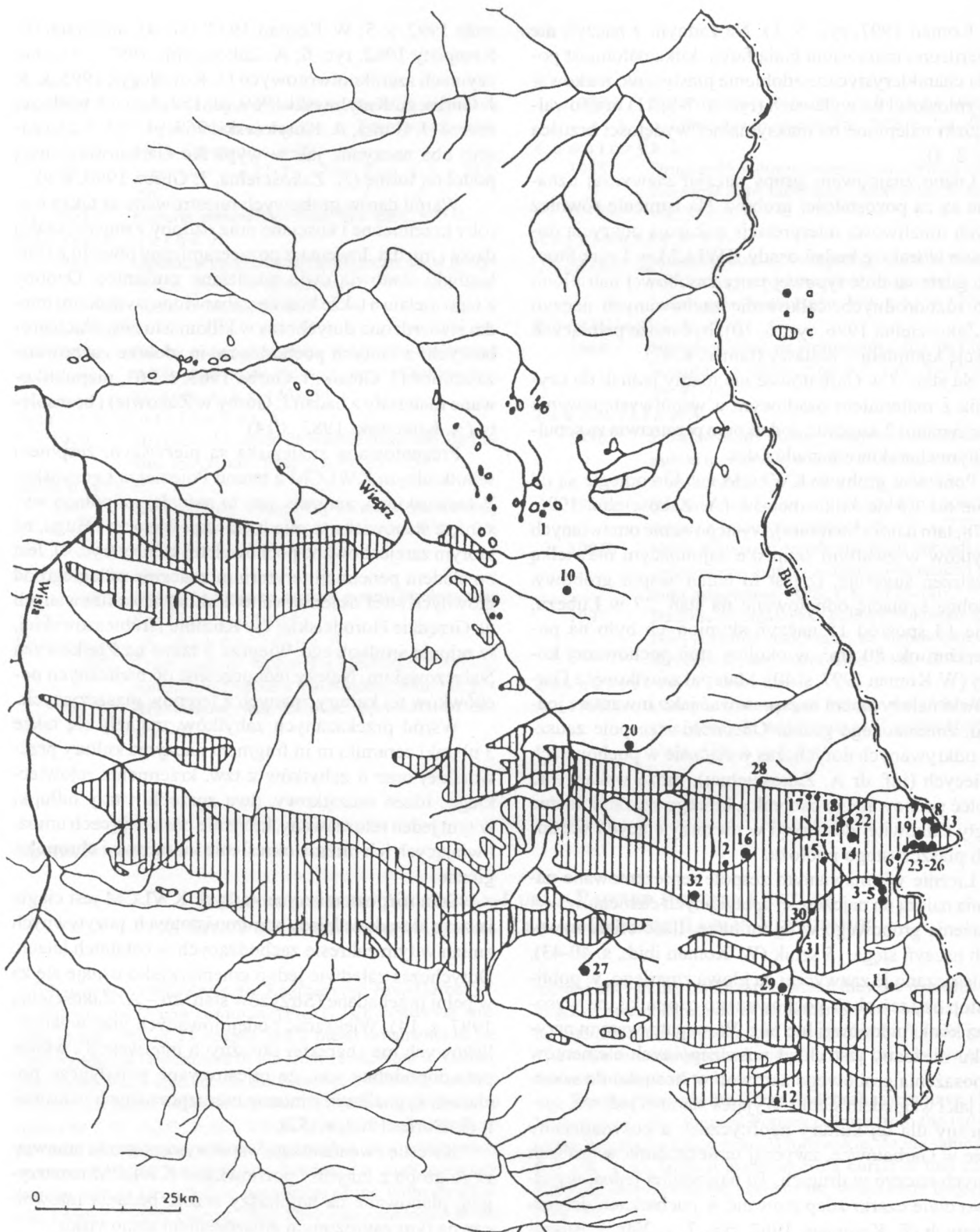
posiadają liczne odpowiedniki na wielu lubelskich stanowiskach, gdzie rejestrowane są zarówno w inwentarzach grobowych jak i na osadach. Dla amfory esowatej (ryc. 2: 2) znajdujemy analogie na stan. 26 w Strzyżowie (A. Zakościelna 1997, ryc. 2: c) i na stan. 1C w Gródku (A. Kokowski, A. Zakościelna 1987, ryc. 6: a) zaś dla amfory czterouchej (ryc. 2: 3) w wyposażeniu grobowym ze stan. 1A w Strzyżowie (J. Głosik, J. Gurba 1963, ryc. 3). Formy analogiczne do amforki przedstawionej na ryc. 3: 5 znane są z Topornicy stan. 21 (J. Buszewicz 1991, ryc. 3: 3, 7:1), gdzie odkryto także naczynia zbliżone do małych amforek (ryc. 3: 1, 2; tamże ryc. 3: 4, 4: 3) obecnych też np. w inwentarzach z Lasu Stocznego stan. 7 (A. Zakościelna 1986, ryc. 10: 3). Trzy pucharki doniczkowate z Garbatówki (ryc. 2: 7-9) odpowiadają m. in. znaleziskom z Topornicy (J. Buszewicz 1991, ryc. 3: 2, 4: 1), Gródka 1C (A. Kokowski, A. Zakościelna 1987, ryc. 6: b). Dla czarek (ryc. 2: 3, 4) istnieją analogie zarówno w materiałach z Topornicy (J. Buszewicz 1991, ryc. 9: 2) jak i Jaszczowa (J. Kowalczyk 1955, ryc. 6), Nielewki (A. Kutylowski 1969, Pl. 154: 3, 7), Rogalina (J. Buszewicz 1992, ryc. 2: 1) czy Werbkowic (E. Kempisty 1962, ryc. 3: b). Misy (ryc. 3: 6, 11) mają swe odpowiedniki w inwentarzach z Tyszowic stan. 25B (J. Buszewicz 1987, ryc. 1: 7) i np. z Łubcza stan. 27

Ryc. 2. Garbatówka Kol., stan. 7. Inwentarz grobu.

Ryc. 3. Garbatówka Kol., stan. 7. Inwentarz grobu: a-j – glina, k-l – miedź.

Ryc. 4. Groby KWLCM na Lubelszczyźnie:

1 – Garbatówka Kol., stan. 7; 2 – Grabowiec, stan. Góra Zamkowa; 3 – Gródek, stan. 1A; 4 – Gródek, stan. 1C; 5 – Gródek, stan. 4; 6 – Husynne, stan. 2; 7 – Janki Dolne, stan. 11; 8 – Janki Dolne, stan. 12; 9 – Jaszczów; 10 – Kulik; 11 – Łasków, stan. 1; 12 – Łubcze, stan. 27; 13 – Łusków-Komora, stan. 6; 14 – Moniatycze Kol.; 15 – Nieledeń, stan. 1; 16 – Ornatowice; 17 – Raciborowice; 18 – Raciborowice Kol., stan. 2; 19 – Rogalin, stan. 3; 20 – Siennica Różana; 21 – Stefankowice, stan. 1; 22 – Stefankowice Kol., stan. 3; 23 – Strzyżów, stan. 1A; 24 – Strzyżów, stan. 2A; 25 – Strzyżów, stan. 10; 26 – Strzyżów, stan. 26; 27 – Topornica, stan. 21; 28 – Turowiec; 29 – Tyszowce, stan. 25B; 30 – Werbkowice-Kotorów, stan. I; 31 – Wronowice-Paprzyca, stan. 5; 32 – Żuków, stan. 1; a – cmentarzyska, b – pojedyncze obiekty grobowe, c – zasięg pokrywy lessowej.

(W. Koman 1997, ryc. 5: 1). Na żadnym z naczyń nie stwierdzono malowania białą farbą, kilka natomiast posiada charakterystyczne zdobienie plastyczne: rozkwaśte wyniosłości na wylewach (ryc. 3: 7-9, 11) oraz owalne guzki nalepione na maksymalnej wydatości brzuśca (ryc. 2: 3).

Luźno znajdowane grupy naczyń zazwyczaj uznawane są za pozostałości grobów. Na istnienie również innych możliwości interpretacji wskazują odkrycia dokonane w trakcie badań osady KWLCM w Lesie Stocim, gdzie na dnie typowej jamy zasobowej natrafiono na 6 różnorodnych, całkowicie zachowanych naczyń (A. Zakościelna 1986, ryc. 6, 10), być może pełniących funkcję kompletu – zastawy (tamże, s. 47).

Na stan. 7 w Garbatówce nie mamy jednak do czynienia z materiałem osadowym a współwystępowanie z naczyniami 2 zausznic dodatkowo przemawia za sepulkralnym charakterem znaleziska.

Ponieważ groby w KWLCM zwykle odległe są od siebie od 1,5 do kilku metrów (A. Zakościelna 1996, s. 178, tam dalsza literatura), występowanie omawianych zabytków w zwartym skupisku zajmującym niewielką przestrzeń sugeruje, iż jest to jeden zespół grobowy. Podobną sytuację odnotowano na stan. 27 w Łubczu, gdzie 14 spośród 15 naczyń skupionych było na powierzchni ok. 80 cm², w okolicy stóp pochowanej kobiety (W. Koman 1997, s. 40). Materiał zabytkowy z Garbatówki należy zatem interpretować jako inwentarz jednego, zniszczonego grobu. Obecność z zespołem zausznic, odkrywanych dotychczas wyłącznie w pochówkach kobiecych (inf. dr A. Zakościelnej), może wskazywać na płeć pochowanego osobnika, którego szczątki kostne uległy całkowitej destrukcji w niesprzyjających warunkach piaszczystego podłoża.

Licznie w omawianym zespole reprezentowane naczynia należą do najczęściej spotykanych elementów wyposażenia grobowego w tej kulturze. Ilość ofiarowywanych naczyń sięga 15 sztuk (W. Koman *ibid.*, s. 40-43). Umieszczano je zazwyczaj za głową zmarłego, w pobliżu stóp czy też obok pochowanego osobnika, na wysokości klatki piersiowej lub nóg. W rozpatrywanym przypadku nieznany jest układ poszczególnych elementów wyposażenia grobowego zarówno w stosunku do szkieletu jak i względem siebie. Wyjątek stanowi jedynie, specyficzny dla tej kultury neolitycznej, a poświadczony także w Garbatówce, zwyczaj umieszczania w grobach jednych naczyń w drugich. To najczęściej jedna, wyjątkowo dwie czarki zdeponowane w pucharkach doniczkowych (E. Kempisty 1962, ryc. 7, s. 200; J. Busze-

wicz 1992, s. 5; W. Koman 1997, ryc. 4), amforach (E. Kempisty 1962, ryc. 6; A. Zakościelna 1997, s.11), naczyniach szerokootworowych (J. Kowalczyk 1995, s. 5; J. Gurba, A. Kutylowski 1969, pl. 152: 3,4) lub większej czarce (J. Gurba, A. Kutylowski 1969, pl. 153: 1,2), czasem oba naczynia, jak w wypadku Garbatówki, mają podobną formę (A. Zakościelna, J. Gurba 1996, s. 9).

Wśród darów grobowych rejestrowane są także wyroby krzemienne i kościane oraz ozdoby z muszli, szablidyka i miedzi. Inwentarz pozaceramiczny obiektu z Garbatówki stanowią dwie miedziane zausznice. Ozdoby z tego metalu a także kości przebarwione związkami miedzi stwierdzono dotychczas w kilkunastu zespołach grobowych, z których pochodzą m. in. dobrze zachowane zausznice (J. Głosik, J. Gurba 1963, s. 361, niepublikowane materiały z badań J. Gurby w Żukowie) i bransolety (A. Kokowski 1982, s.14).

Prezentowane znaleziska są pierwszym zespołem sepulkralnym KWLCM z terenu Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, zarazem jest to najdalej na północ wysunięte stanowisko w międzyrzeczu Wieprza i Bugu, na którym zarejestrowano pochówek tej kultury (ryc. 4). Jest on śladem penetracji terytorium znacznie odległego od głównych stref osadnictwa tej kultury zlokalizowanych na Grzędzie Horodelskiej i w Kotlinie Hrubieszowskiej, w rejonie środkowego Wieprza a także na Płaskowyżu Nałęczowskim. Należy jednocześnie do nielicznych pochówków tej kultury znanych z terenów piaszczystych.

Wśród przekazanych zabytków znalazły się także 3 ułamki ceramiki m.in. fragment naczynia kultury przeworskiej oraz 6 zabytków z tzw. krzemienia rejowieckiego: rdzeń szczątkowy, dwa zgrzebła i trzy odłupki w tym jeden retuszowany, które nie posiadają cech umożliwiających ich bliższe określenie kulturowe i chronologiczne.

Stan rozpoznania cmentarzysk KWLCM jest ciągle jeszcze niezadowolający pomimo istotnych, pozytywnych zmian w tym zakresie zachodzących w ostatnich latach. Dotychczas zaledwie jedno cmentarzysko uznaje się za w pełni przebadane (Strzyżów stan. 26 – A. Zakościelna 1997, s. 14). Większość podejmowanych prac wykopaliskowych ma charakter doraźnych interwencji i wielce prawdopodobne jest, że rejestrowane pojedyncze pochówki sygnalizują istnienie nierozpoznanych nekropoli (J. Gurba 1967, s.152).

Kwestię ewentualnego współwystępowania omawianego grobu z innymi pochówkami KWLCM rozstrzygnąć, planowane na najbliższy sezon, badania ratownicze na tym zagrożonym zniszczeniem stanowisku.

LITERATURA

- Buszewicz J.
1987 Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na wielokulturowej osadzie w Tyszowcach, stan. 25 B, Spr. zam., s. 8-10.
1991 Topornica stan 21, Pr. i Mat. Zam., t. 3, s. 287-296.
1992 Rogalin stanowisko 3/49, Spr. zam., s. 5-8.
- Głósik J., Gurba J.
1963 Ogólne wyniki prac archeologicznych w Strzyżowie, pow. Hrubieszów, w 1961 roku, Spr. Arch., t. 15, s. 358-365.
- Gurba J.
1967 Groby ludu z ceramiką wstęgową malowaną w Moniatyczach Kolonii, pow. Hrubieszów, St. Arch., t. 2, s. 143-154.
- Gurba J., Kutylowski A.
1970 Strzyżów 2A, distr. de Hrubieszów, dép. de Lublin, Inv. Arch., Fasc. 25, Pl. 151-153.
- Kempisty E.
1962 Grób kultury wstęgowej ceramiki malowanej w Werbkowicach pow. Hrubieszów, WA, t. 28, s. 198-200.
- Kokowski A.
1982 Dalsze badania na terenie gminy Hrubieszów, Spr. UMCS, s. 10-14.
- Kokowski A., Zakościelna A.
1987 Grób kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej z Gródka nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. Zamość, Spr. Arch., t. 39, s. 59-67.
- Koman W.
1997 Sprawozdanie z badań kurhanu na stan. 27 w Łubczu, woj. zamojskie, APŚ, t. 2, s. 40-43.
- Kowalczyk J.
1955 Drugi grób kultury ceramiki malowanej z Jaszczowa w pow. lubelskim, Ann. UMCS, sec. F, vol. 5, s. 1-7.
- Kutylowski I. i A.
1970 Materiały kultury wstęgowej ceramiki malowanej i kultury strzyżowskiej z miejscowości Nieledeu, pow. Hrubieszów, WA, t. 35, s. 327-339.
- Kutylowski A.
1968 Nieledeu, distr. de Hrubieszów, dép. de Lublin, Sépulture à inhumation o 7, Inv. Arch., Fasc. 25, Pl. 154.
- Zakościelna A.
1986 Z badań osady kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej w Lesie Stockim, stan. 7, gm. Końskowola, Spr. Arch., t. 38, s. 31-48.
1996a Badania nad kulturami pochodzenia południowego na Lubelszczyźnie, APŚ, t. 1, s. 227-229.
1996b Nowe materiały do rekonstrukcji obrządku pogrzebowego kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, APŚ, t. 1, s. 175-186.
1997 Badania cmentarzyska kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na stanowisku 26 w Strzyżowie, woj. zamojskie, APŚ, t. 2, s. 11-15.
- Zakościelna A., Gurba J.
1996 Badania cmentarzyska kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na Grzędzie Horodelskiej, APŚ, t. 1, s. 9-16.

MARTA POLAŃSKA

**A GRAVE FROM THE VOLHYNIAN-LUBLIN PAINTED POTTERY CULTURE
AT SITE 7 IN GARBATÓWKA KOLONIA, ŁĘCZNA DISTRICT, LUBLIN VOIVODSHIP**

In summer 1998, Krzysztof Kaźmierczyk from Garbatówka Kolonia, the Cyców commune (Fig. 1, 2), handed over artefacts in the form of 13 vessels and 2 metal ornaments to the Archaeological Department of the District Museum in Lublin. They were discovered accidentally during sand extraction less than a meter below the present ground level. The findings come from site 7/76 (AZP 75-86), which is located in the southern part of Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, at a small sandy promontory rising 3 m above the bottom of a small, presently marshy valley. The artefacts are typical of the Volhynian-Lublin Painted Pottery culture. They have many analogies at nu-

merous sites in the Lublin area, where they are recorded both in grave assemblages and at settlements. The material should be interpreted as furnishing of one, probably female, grave. The bone remains perished completely in the adverse conditions in this type of soil.

The findings are the first sepulchral assemblage of the Volhynian-Lublin Painted Pottery culture from the territory of the Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie. At the same time, this site is the farthest north where a burial of this culture has been recorded in the basin of the Wieprz and Bug rivers (Fig. 4).